

Rikosprosessitietoa NUORILLE rikoksen uhreille

Sisällysluettelo

Miten teen rikosilmoituksen?.....	4
Mikä on esitutkinta?	5
Mitä tarkoittaa lähestymiskielto?.....	6
Mitä sovittelussa tapahtuu?	7
Mikä on syyteharkinta?	7
Miten rikosasiaa käsitellään oikeudessa?	8
Mistä tiedän milloin oikeudenkäynti on?	8
Keitä oikeudenkäynnissä on paikalla?	9
Miten toimin oikeudenkäynnissä?	10
Milloin ja mistä oikeudenkäynnin päätöksen saa?	11
Istuntosali	12-13
Miksi tarvitsen oikeudenkäyntiavustajan ja mistä sellaisen saa?	14
Millaisia vahingonkorvauksia voin vaatia?.....	14
Mitä, jos rikoksen tekijä ei maksa vahingonkorvauksia?.....	15
Mitä tämä kaikki maksaa?	16
Mistä voin saada apua?	16-17
Rikosasian käsittely rikosprosessissa	18

MITÄ HYÖTYÄ TÄSTÄ OPPAASTA VOI OLLA SINULLE?

Tämä opas on tarkoitettu sinulle, joka olet joutunut rikoksen uhriksi. Rikosprosessi käynnistyy, kun poliisi saa tiedon rikoksesta. Oppaassa esitellään rikoksen uhrin kannalta keskeisiä asioita rikosprosessista. Niitä ovat rikosilmoituksen tekeminen, poliisin esitutkinta kuulusteluineen, syyttäjän syyteharkinta, mahdollinen sovittelu ja oikeudenkäynti. Tämä kaikki voi kestää muutamasta kuukaudesta yli vuoteen.

Rikosprosessin läpikäyminen on usein uusi ja outo tilanne. Se on helpompaa, kun tiedät mitä on tulossa ja tunnet oikeutesi.

Oppaan tarkoituksena on antaa sinulle tietoa ja auttaa ymmärtämään oman asiasi käsittelyä rikosprosessissa. Oppaan lopusta löydät tärkeitä osoitteita mistä voit saada tukea ja apua.

MITEN TEEN RIKOSILMOITUKSEN?

Kun olet joutunut rikoksen uhriksi, tee rikosilmoitus paikalle saapuneelle poliisille, millä tahansa poliisilaitoksella (www.poliisi.fi) tai netissä pienemmissä rikoksissa, esim. polkupyörävarkauksissa. Myös joku muu voi tehdä ilmoituksen puolestasi. Tee rikosilmoitus mahdollisimman pian.

Voit tehdä rikosilmoituksen, vaikka rikoksen tekijä olisi alle 15-vuotias. Hänen täytyy korvata aiheuttamansa vahinko, vaikka alle 15-vuotias ei joudu rikosvastuuseen teostaan oikeudessa.

Voit halutessasi pyytää tukihenkilön mukaan poliisilaitokselle, sovitteluun ja oikeudenkäyntiin. Tukihenkilö voi olla joku sinulle läheinen aikuinen tai esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen (RIKU) tukihenkilö (www.riku.fi). Rikosuhripäivystyksestä voit saada apua ja tukea rikosprosessin eri vaiheissa sekä muissa rikokseen liittyvissä asioissa.

Jos kyseessä on väkivalta- tai seksuaalirikos, mene mahdollisimman pian lääkäriin. Vammojen hoidon lisäksi on tärkeää, että lääkäri toteaa pienetkin ruhjeet ja mustelmat. Tarvitset lääkärintodistusta mahdollisessa oikeudenkäynnissä. Poliisi pyytää sen luvallasi myöhemmin.

Poliisin löydät myös netistä (www.poliisi.fi/nettipoliisi). Siellä voit keskustella kaikista rikoksiin liittyvistä asioista nimettömänäkin.

MIKÄ ON ESITUTKINTA?

Esitutkinnassa selvitetään, mitä on tapahtunut, keitä ovat asian osapuolet ja mitkä ovat rikoksesta johtuneet vahingot.

Poliisi kutsuu kuulusteluun erikseen rikoksesta epäillyn ja uhrin, mahdolliset todistajat sekä kerää muuta todistusaineistoa. Rikoksen uhrina sinua kutsutaan asianomistajaksi. Sinut voidaan kutsua kuulusteluun suoraan rikosilmoituksen teon yhteydessä tai myöhemmin sovittavana aikana.

Kuulustelussa poliisi pyytää sinua kertomaan omin sanoin tapahtuneesta. Kerro kaikki, myös yksityiskohdat, vaikka ne eivät tuntuisi sinusta tärkeiltä. Poliisi esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä. Sinun on puhuttava ehdottomasti totta. Samat asiat voidaan käydä läpi myöhemmin myös oikeudenkäynnissä, jonne sinut kutsutaan, jos olet täyttänyt 15 vuotta. Alle 15-vuotiaiden kuulustelut voidaan videoida, koska heitä ei yleensä kutsuta oikeudenkäyntiin. Ikäraja on 18 vuotta 2016 alkaen.

Sinulla on oikeus käyttää kuulustelussa omaa äidinkieltäsi. Kun sovit poliisin kanssa kuulusteluajasta, pyydä häntä tilamaan tulkki, jos tarvitset sellaista. Huoltajillasi on oikeus olla mukana kuulustelussa. Lisäksi kuulustelussa voi olla paikalla tukihenkilö ja/tai sosiaalityöntekijä.

Poliisi kysyy, vaaditko rikoksen tekijälle rangaistusta. Jos kyseessä on asianomistajarikos ja vaadit tekijälle rangaistusta, poliisi voi aloittaa esitutkinnan. Asianomistajarikos on yleensä lievempi rikos, jonka tutkinnan aloittaminen on usein uhrin päätettävissä. Mikäli kyseessä on virallisen syytteen alainen rikos, poliisi voi tutkia rikosta riippumatta uhrin tahdosta. Näitä ovat yleensä väkivalta- ja muut vakavat rikokset.

Sinulta kysytään myös, haluatko saada korvausta sinulle aiheutetusta vahingosta. Monissa rikoksissa sinulla on oikeus vahingonkorvauksiin.

Poliisi kokoaa rikosilmoituksesta, kuulusteluista ja muista kerätyistä materiaaleista esitutkintapöytäkirjan. Hän lähettää sen syyttäjälle, joka päättää jatkotoimenpiteistä.

MITÄ TARKOITTA LÄHESTYMISKIELTO?

Jos toistuvasti pelkää turvallisuuksesi puolesta, voit hakea lähestymiskieltoa sille, joka sinua uhkaa. Alle 18-vuotiaana tarvitset vanhempiesi tai huoltajasi luvan tai he voivat hakea sitä puolestasi. Lähestymiskielto voidaan kieltää toista ihmistä lähestymästä tai muutoin ottamasta sinuun yhteyttä. Kieltoa haetaan käräjäoikeudelta ja se on voimassa enintään vuoden. Kiireellisessä asiassa - ota yhteyttä poliisiin.

MITÄ SOVITTELUSSA TAPAHTUU?

Sinulta voidaan kysyä halukkuuttasi rikosasian sovitteluun. Sovittelutoimistossa kohtaat rikoksen tekijän puolueettomien vapaaehtoissovittelijoiden läsnä ollessa. Tapaamisessa keskustellaan tapahtuneesta, sen aiheuttamista tunteista ja vahinkojen hyvittämisestä.

Osallistuminen sovitteluun on vapaaehtoista ja voit peruuttaa sen milloin tahansa. Alle 18-vuotiaana tarvitset vanhempiesi tai huoltajasi luvan sovitteluun. Jos sovinto syntyy, voi olla, ettei oikeudenkäyntiä tule lainkaan (www.thl.fi/sovittelu).

MIKÄ ON SYYTEHARKINTA?

Syyteharkinnassa syyttäjä tutustuu poliisilta saamaansa esitutkintapöytäkirjaan ja päättää, syyttääkö rikoksesta epäiltyä oikeudessa. Jos hän syyttää, asia käsitellään käräjäoikeudessa. Syyttäjä voi myös määrätä sakon tai tehdä syyttämättäjäätämispäätöksen. Tällöin asiaa ei käsitellä oikeudessa. Perusteena syyttämättäjäättämiselle voi olla esimerkiksi riittävien todisteiden puuttuminen, saavutettu sovinto tai syyttäjän näkemys rikoksen vähäisyydestä.

MITEN RIKOSASIAA KÄSITELLÄN OIKEUDESSA?

Rikosasiaa voidaan käsitellä joko kirjallisessa menettelyssä tai suullisessa oikeudenkäynnissä. Kirjalliseen menettelyyn täytyy olla kaikkien osapuolten suostumus. Tällöin ketään ei kutsuta paikalle, vaan tuomari päättää tuomiosta kirjallisen materiaalin perusteella. Alle 18-vuotiaan tekemää rikosta ei voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Suulliseen oikeudenkäyntiin kutsutaan paikalle kaikki osapuolet.

MISTÄ TIEDÄN MILLOIN OIKEUDENKÄYNTI ON?

Käräjäoikeus kutsuu sinut oikeudenkäyntiin, jonne sinun on mentävä. Poissaolon syyksi kelpaa sellainen lääkärin toteama sairaus, jonka vuoksi et pääse osallistumaan oikeudenkäyntiin. Kutsussa sinua pyydetään ilmoittamaan vahingonkorvausvaatimuksesi tiettyyn päivään mennessä.

Tässä vaiheessa sinun kannattaa viimeistään hankkia oikeudenkäyntiavustaja, jolta saat apua vahingonkorvaus- ja oikeudenkäyntiasioissa.

KEITÄ OIKEUDENKÄYNNISSÄ ON PAIKALLA?

15 vuotta täyttäneet pyydetään oikeuteen kertomaan tapahtuneesta omin sanoin. Ikäraja on 18 vuotta 2016 alkaen. Jos et halua kohdata syytettyä, kerro siitä etukäteen oikeudenkäyntiavustajillesi tai tukihenkilöllesi. Hän voi selvittää, voidaanko kohtaamista välttää.

Oikeudenkäynnissä tapahtunut käsitellään perusteellisesti. Oikeuden puheenjohtaja on lainoppinut tuomari, joka johtaa oikeudenkäyntiä, jakaa puheenvuoroja ja päättää tuomiosta yksin tai yhdessä lautamiesten kanssa. Lautamiehiltä ei edellytetä lainopillista koulutusta. Oikeudenkäyntiavustajat huolehtivat, että uhrin ja syytetyn näkemykset huomioidaan. Syyttäjän tehtävä on osoittaa, että rikos on tapahtunut ja että syytetty on tehnyt sen. Syytetty eli vastaaja on henkilö, jota syytetään rikoksesta. Hänet on kutsuttu oikeudenkäyntiin vastaamaan syytteisiin.

Todistajat on kutsuttu oikeudenkäyntiin kertomaan kaiken, mitä he tietävät tapahtuneesta. Todistajat ovat istuntosalissa ainoastaan oman kuulemisensa ajan. Heidät kutsutaan sisään yksi kerrallaan. Tuomari pyytää todistajilta lupauksen puhua totta.

Alle 18-vuotiaan vanhemmilla /huoltajilla on oikeus olla paikalla oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäynnissä voivat lisäksi olla mukana esimerkiksi sosiaalityöntekijät, tukihenkilöt ja tulkit.

Useimmiten oikeudenkäynnit ovat julkisia, jolloin paikalla voi olla myös ulkopuolisia ihmisiä. Jos oikeudenkäynnissä käsitellään erityisen henkilökohtaisia asioita, voit esittää pyynnön, ettei ulkopuolisia olisi läsnä.

MITEN TOIMIN OIKEUDENKÄYNNISSÄ?

Oikeudenkäynti voi kestää useamman tunnin. Taukoja pidetään tarvittaessa. Varaa mukaan eväät tai rahaa välipalaa varten. Voit pukeutua tavallisiin arkivaatteisiisi. Saavu paikalle ajoissa. Useimmissa oikeustaloissa tehdään turvatarkastus kaikille sisään tullessa.

Saatat kohdata syytetyt jo istuntosalin odotustilassa. Jos kohtaaminen tuntuu ikävältä, voit odotella vähän syrjemmällä kaiuttimesta kuuluvaa kutsua saliin. Voit myös kysyä etukäteen mahdollisuutta, ettei sinun tarvitse kohdata syytettyä lainkaan.

Sulje puhelin, kun menet istuntosaliin. Valmistaudu siihen, että sinua pyydetään kertomaan omin sanoin, miten rikos tapahtui ja mitä vahinkoja siitä syntyi. Puhu pöydällä olevaan mikrofoniiin selvästi ja kuuluvasti.

Oikeudenkäynnissä sinun on puhuttava totta. Tuomari ja lautamiehet päättävät tuomiosta sen perusteella, mitä he oikeudessa kuulevat. Sen vuoksi sinun on kerrottava asiat uudelleen, vaikka olisit kertonut ne jo poliisille. Kerro kaikki mahdollisimman tarkasti, vaikka se tuntuisi kiusalliselta tai sinua olisi pyydetty salaamaan asia. Oikeudenkäynnissä on totuttu kuulemaan intiimejä ja arkoja asioita. Ei ole noloa itkeä tai ahdistua, kun joutuu puhumaan vaikeista asioista.

Pysy rauhallisena vaikka syytetty valehtelisi, vähätelisi tai jopa vierittäisi syytä sinulle. Laki ei velvoita häntä puhumaan totta. Kaikki tuomiosta päättävät tietävät ja huomioivat sen, eikä se vähennä sinun kertomuksesi arvoa.

Sinulle voidaan esittää myös lisäkysymyksiä. Jos et muista kaikkea tai ymmärrä kysymystä, sano siitä. Voit pyytää taukoa, jos sinulle tulee huono olo tai sinun on käytävä esimerkiksi wc:ssä.

MILLOIN JA MISTÄ OIKEUDENKÄYNNIN PÄÄTÖKSEN SAA?

Oikeudenkäynnin päätös eli tuomio voidaan ilmoittaa oikeudenkäynnin päätteeksi. Voit myös saada sen kirjallisena käräjäoikeuden kansliasta, useimmiten kahden viikon sisällä. Usein oma oikeudenkäyntiavustajasi hankkii sen sinulle. Tuomiosta voi valittaa hovioikeuteen ja myöhemmin hakea tarvittaessa valituslupaa korkeimpaan oikeuteen.

Sihteeri

Syyttäjä

Asianomistaja ja
hänen oikeudenkäynti-
avustajansa

Oikeuden puheenjohtaja
ja lautamiehet

Vastaaja ja hänen
oikeudenkäynti-
avustajansa

MIKSI TARVITSEN OIKEUDEN- KÄYNTIAVUSTAJAN JA MISTÄ SELLAISEN SAA?

Oikeudenkäyntiavustaja on useimmiten tarpeellinen, kun rikosasiaa käsitellään oikeudenkäynnissä. Hän neuvoo sinua lakiasioissa ja huolehtii siitä, että sinulle aiheutuneista vahingoista esitetään vahingonkorvausvaatimus. Oikeudenkäyntiavustaja on hyvä hankkia, kun poliisin esitutkinta on valmis ja rikosasia siirtyy syyteharkintaan syyttäjälle.

Oikeudenkäyntiavustajia saa oikeusaputoimistoista, joita on suurimmilla paikkakunnilla. Voit myös hankkia oikeudenkäyntiavustajan yksityisestä asianajotoimistosta (www.asianajajat.fi). Kun valitset oikeudenkäyntiavustajaa, varmista, että hän on tottunut toimimaan rikosasioissa.

MILLAISIA VAHINGON- KORVAUKSIA VOIN VAATIA?

Voit vaatia rikoksella aiheutettuja vahinkoja korvattavaksi muun muassa silloin, kun

- sinua on vahingoitettu seksuaalisesti tai esimerkiksi lyömällä, potkimalla, teräaseella tai muulla välineellä
- sinulle on aiheutettu pelkoa tai muuta henkistä kärsimystä, joka haittaa elämääsi
- rikoksesta on aiheutunut kuluja, esimerkiksi sairaanhoitokulut, varastetun tai vahingoitetun tavaran hankinta-/korjauskulut. Muista säilyttää kuitit kuluista

MITÄ, JOS RIKOKSEN TEKIJÄ EI MAKSA VAHINGONKORVAUKSIA?

Vaikka rikoksen tekijän kuuluu korvata rikoksesta aiheutuneet vahingot, niin ei aina tapahdu. Jos hän ei maksa oikeudessa määrättyjä vahingonkorvauksia, voit hakea niitä ulosottoviraston kautta tai Valtiokonttorista. Oikeudenkäyntiavustajasi voi auttaa sinua hakemusten tekemisessä. Tavallisesti esinevahinkoja ei korvata Valtiokonttorista, paitsi jos ne ovat syntyneet pahoinpitelyn yhteydessä.

MITÄ TÄMÄ KAIKKI MAKSAA?

Itse oikeudenkäynnistä ei aiheudu sinulle kuluja, jos syyttäjä syyttää rikoksen tekijää. Kuluja voi syntyä oman oikeudenkäyntiavustajasi palkkiosta, jota pienituloisten ei yleensä tarvitse maksaa. Vanhempiesi tuloja ei huomioida. Lisätietoja saat ottamalla yhteyttä oikeusaputoimistoon www.oikeus.fi.

Perheesi kotivakuutuksen yhteydessä saattaa olla oikeusturvavakuutus, josta voidaan maksaa näitä kuluja. Eräissä rikoksissa, kuten seksuaalirikoksissa, läheisen ihmisen tekemissä tai törkeissä väkivaltarikoksissa, valtio voi maksaa oikeudenkäyntiavustajan kulut. Näissä tilanteissa voit hakeutua yksityisen asianajajan luokse.

MISTÄ VOIN SAADA APUA?

Jos joudut rikoksen uhriksi, sinun ei tarvitse jäädä yksin. Sinun kannattaa puhua tapahtuneesta vanhempiesi tai jonkun muun luotettavan aikuisen kanssa. Usein myös ystävien kanssa puhuminen auttaa.

Jos kokemus painaa mieltäsi tai haluat saada neuvoja käytännön asioista, voit kysyä auttavista tahoista esimerkiksi poliisilta, koulun terveydenhoitajalta, kuraattorilta tai tutulta nuorisotyöntekijältä. Löydät tietoa ja keskustelumahdollisuuksia ammatti-auttajan kanssa myös netistä. Netissä voit toimia nimettömänäkin.

Voit hakea apua myös silloin, jos perheessäsi käytetään väkivaltaa, vaikka itse et olisi sen kohteena. Kerro myös ystävällesi avun tarjoajista, jos hän on joutunut rikoksen uhriksi.

Valtakunnallisia nettiosoitteita rikosasioissa:

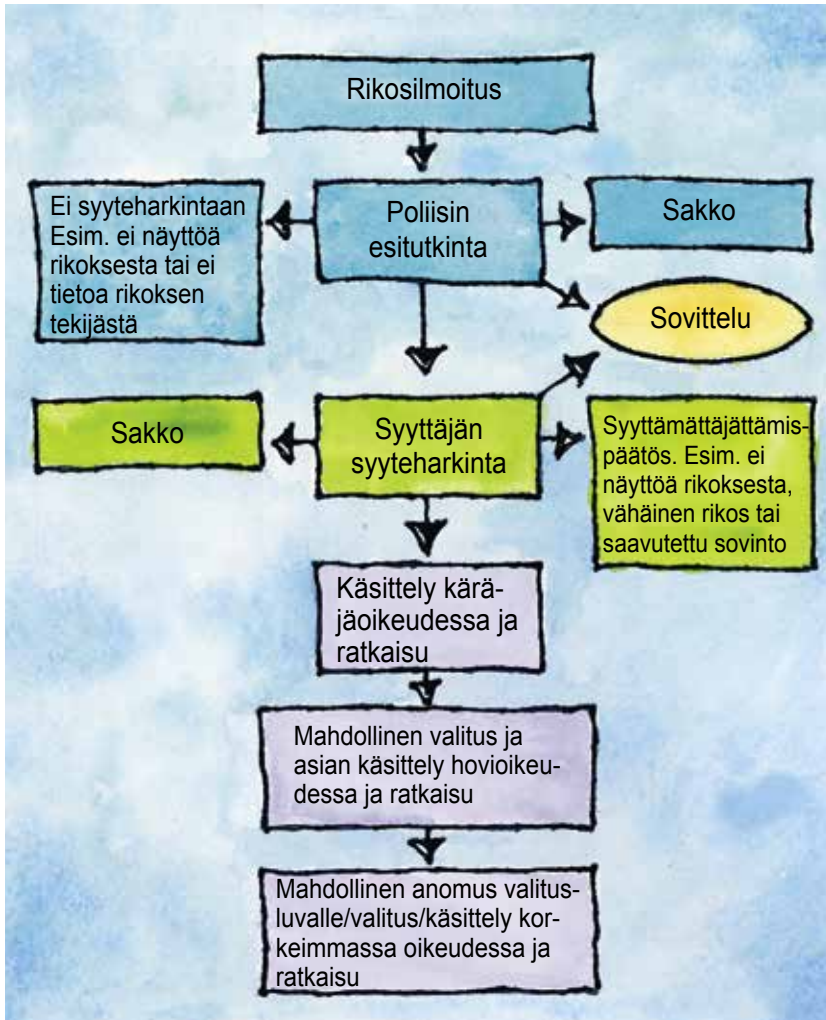
- Poliisi: www.poliisi.fi
- Nettipoliisi: www.poliisi.fi/nettipoliisi
- Rikosuhripäivystys: www.riku.fi/nuoret
- Väestöliiton nuorten sivut: www.vaestoliitto.fi/nuoret
- Ensi- ja turvakotien liitto: www.ensijaturvakotienliitto.fi
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen: www.tukinainen.fi
- Pelastakaa Lapset:
www.pelastakaaalapset.fi/nettiturvallisuustyö
- Naisten Linja: www.naistenlinja.com
- Oikeusaputoimistot: www.oikeus.fi
- Yksityiset asianajotoimistot: www.asianajajat.fi
- Rikosten ja riitojen sovittelu: www.thl.fi/sovittelu

Muita nettiosoitteita:

- Mannerheimin Lastensuojeluliitto: www.mll.fi
- Apua.info: <http://www.apua.info/neuvonta.html>
- Suomen Mielenterveysseura: www.mielenterveysseura.fi
- SPR-Nuorten turvatalot:
www.redcross.fi/apuajatuskeu/nuortenturvatalot/fi_FL/
- Tyttöjen Talo: www.tyttojentalo.fi
- Poikien Talo: www.poikientalo.fi
- Verkkoterkkarit: www.facebook.com/verkkoterkkarit

RIKOSASIAN KÄSITTELY RIKOSPROSESSISSA

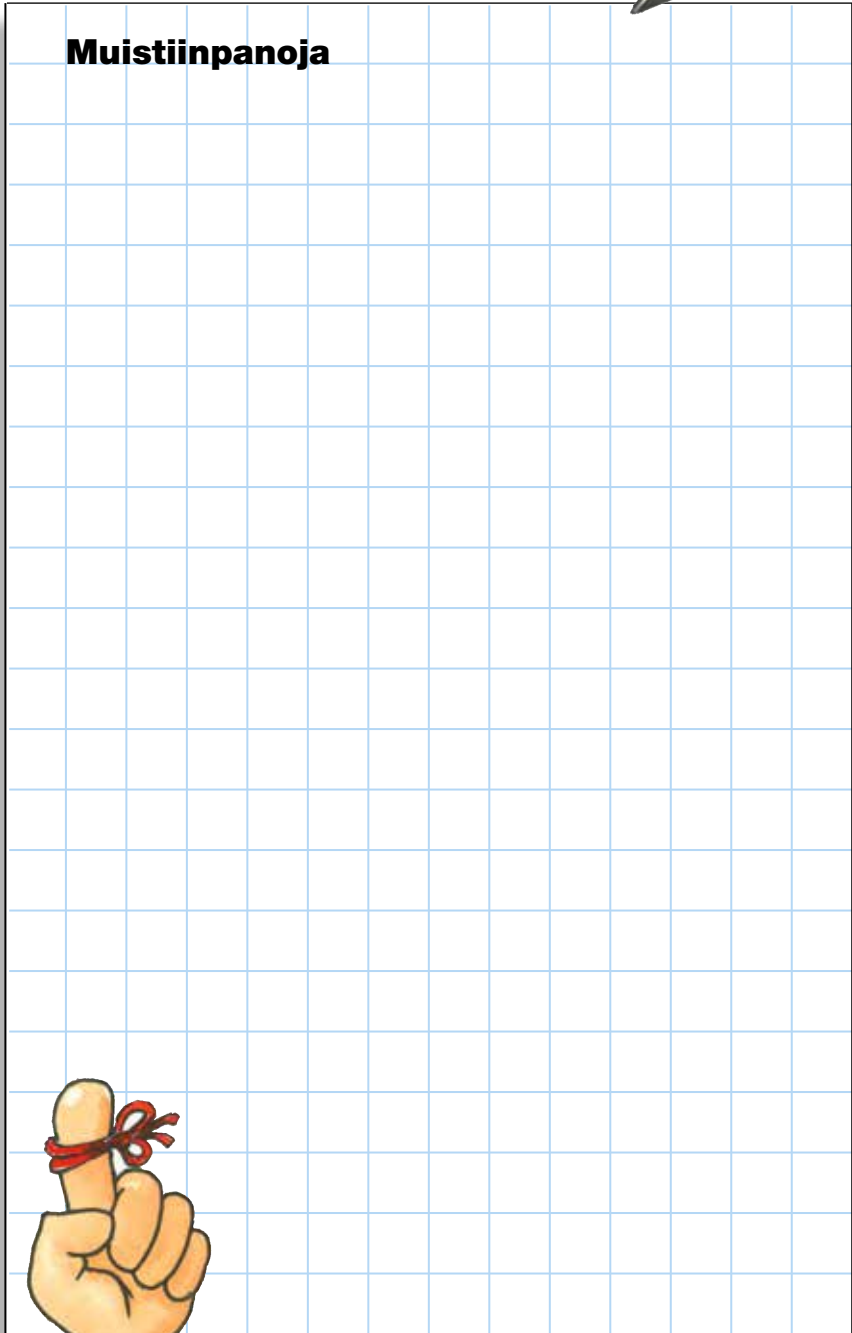
Tuomioistuimen ratkaisuvaihtoehtoja:

Sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, valvontarangaistus, tuomitsematta jättäminen, syyntakeeton tai syyte hylätty.

Lisätietoja rangaistuksista: www.rikosseuraamus.fi/49172.htm

Muistiinpanoja

Työryhmä:

Jaana Koivukangas, Rikosuhripäivystys Etelä-Suomen aluetoimisto
Kirsi Porras, Väestöliitto ry

Tiina Rantanen, Rikosuhripäivystys Lounais-Suomen aluetoimisto

Kuvittaja: Lasse Katainen, Pieni mainostoimisto, Rovaniemi

Ulkoasu ja taitto: Pieni mainostoimisto, Rovaniemi

Painopaikka: Erweko Oy 2015

Tämä opas on laadittu oikeusministeriön tuella.

Väestöliitto